

INDUSTRIA 1

NIEUWSBULLETIN

nr. 1 | April 2011

Inhoud: 41 Industriamonument 42 Berichten 47 Literatuur 48 Colofon

Industriamonument: Het kaaspakhuis van Eysen

Alkmaar. Kanaalkade, kaaspakhuis van de Firma Eysen. Foto Marcel Overbeek

Marcel Overbeek – Aan de rand van de historische binnenstad van Alkmaar wordt hard gewerkt aan de voltooiing van het binnenstadsplan 'Paardenmarkt'.

Hier, op een tot voor kort kale vlakte wordt een aantal woonblokken gebouwd met appartementen, naar ontwerp van Van den Oever, Zaaijer & Partners Architecten, in opdracht van Woningbouwvereniging Woonwaard. De rijzige woonblokken sluiten met hun punt-

gevels en rode baksteen aan bij de historische binnenstad. Op de hoek van het bouwterrein staat het voormalige kaaspakhuis van de Firma Eysen, dat geïntegreerd wordt in de nieuwbouw. In dit bedrijfspand zullen 24 appartementen voor jongeren komen, met een moderne opbouw op het dak.

Het monumentale kaaspakhuis werd in 1919 gebouwd als vrijstaand pakhuis aan de Kanaalkade, op de plek van de oude stedelijke gasfabriek. Het pakhuis werd gebouwd in opdracht van de Coöperatieve Zuivelexport Vereniging Noord-Holland. In 1928 werd het pand gekocht door de Firma Eysen, die het inwendig verbouwde om het te gebruiken als

productieruimte voor smeerkaas. Tot 1988 was het pakhuis nog in gebruik bij de firma Eysen, daarna was het tijdelijk in gebruik als culturele voorziening.

Het rechthoekige gebouw telt vier verdiepingen en bezit de voor een kaaspakhuis typerende smalle, verticale vensters. Op de zuidoosthoek van het pakhuis herinnert een verticale muur-reclame nog aan de oude eigenaar. Aan de voorgevel aan de Kanaalkade is een bijzonder fraai gedetailleerd gietijzeren wapenschild aangebracht, met het wapen van de provincie Noord-Holland.

Het kaaspakhuis werd in september 2009 op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst.

Utrecht. Restant van de afgebrande Cereolfabriek.
Foto Marcel Overbeek

Utrecht

Cereolfabriek

Staatssecretaris Halbe Zijlstra van OCW heeft voor 45 rijksmonumenten een subsidie beschikbaar gesteld van 22 miljoen euro voor herstel en herbestemming. Onder deze categorie monumenten valt een aantal spectaculaire voorbeelden van industrieel erfgoed: de voormalige radiotelescoop bij Dwingelloo, gebouwd in 1952 en indertijd de grootste radiotelescoop ter wereld, de veevoederfabriek van de firma Cereol aan de Merwedekade in Utrecht, gebouwd in 1913 en uitgebrand in 2008, het voormalige radiozendstation Radio Kootwijk, ook wel bekend als de kathedraal van de Veluwe en het spoorwegviaduct de Hofpleinlijn, in het centrum van Rotterdam.

Daarnaast krijgen vier watertorens subsidie voor

restauratie en herbestemming: de Noorderwatertoren in Groningen en de watertoren in Domburg, St. Jans klooster (Ov.) en Bergen op Zoom. De restauratieregeling is vooral bedoeld voor monumenten die wachten op een nieuwe bestemming. Herbestemming wordt steeds belangrijker in het monumentenbeleid van de overheid. De komende jaren zullen veel gebouwen hun functie verliezen, waaronder watertorens, postkantoren, kerken, kantoren, boerderijen en fabrieken. 'Via de duurzame oplossing van herbestemming krijgen deze gebouwen een tweede leven, dat kan worden ingevuld met wonen, werken en met culturele bestemmingen', aldus de staatssecretaris.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

ontving 138 aanvragen voor de restauratieregeling 2010 en 2011, een derde kon worden gehonoreerd. De subsidie is bedoeld voor te restaureren monumenten met een herbestedingsfunctie die meer dan vijf ton kosten, en voor grootschalige restauraties die meer dan 2 miljoen euro kosten. Om de subsidies landelijk te spreiden zijn uit elke provincie maximaal vier aanvragen gehonoreerd.

IJzerwarenpakhuis 'Hartelust'

Leeuwarden - Eind vorig jaar is het herstel voltooid van het voormalige ijzerwarenpakhuis 'Hartelust' aan de Romkeslaan in Leeuwarden. Het monumentale pakhuis, een rijksmonument, werd in 1908 gebouwd in opdracht van de ijzerhandelaar Bernard Hartelust uit Leeuwarden. Het pand werd ontworpen door architect Z.S. Feddema, en opgetrokken in neo-renaïssancestijl met Art Nouveau-invloeden. Na 1967 was het pand in gebruik bij de Fa. Rouppe van der Voorts Industrie en Handelsmaatschappij uit Den Haag. In 2003 kwam het leeg te staan. Architect Jelle de Jong uit Lemmer maakte een ontwerp voor de verbouw tot appartementen. Bouwbedrijf Lont BV uit Sint Annaparochie was verantwoordelijk voor de ingrijpende restauratieklus, die eind 2010 werd voltooid.

Bijzonder aan het complex is de aanwezigheid van een inpandige binnenstraat, die nu dient om toegang tot de appartementen te verschaffen. In de binnenstraat zijn de originele buiten- en binnengevels in Friese gele steen gehandhaafd. Naast de 28 appartementen zijn zes kantoorruimtes met atelieruimtes opgeleverd, deels in een nieuwbouwdeel, dat is aangepast aan de bouwstijl van het oude pakhuis. De bouwkosten voor het project bedroegen 4,7 miljoen euro.

Harlingen. De kokostapijtfabriek Van der Schoot.

Kokostapijtfabriek bedreigd

Harlingen - Aan de Kimswerderweg in Harlingen staat het vervallen complex van de kokostapijtfabriek van de firma Van der Schoot. Voor de fabriek is een sloopvergunning aangevraagd en inmiddels ook verleend door de gemeente. Het geheel heeft geen enkele beschermde status. De kokostapijtfabriek, een U-vormig, eenlaags in traditionele baksteenstijl opgetrokken gebouw, werd in 1941 gebouwd door de Duitsers als reparatiewerkplaats voor geschut van de marine. Het stond in de oorlog bekend als het 'Maza-gebouw', een afkorting van 'Marine Artillerie Zeugamt'. De bouwstijl refereert aan de indertijd gangbare 'Heimastil', een bouwstijl die de Duitsers ook hebben toegepast bij de bouw van de luchtmachtbasis Deelen bij Arnhem.

Na de oorlog werd het 'Maza-gebouw' in gebruik genomen als fabriek van kokosmatlopers door de Gebr. van der Schoot. De fabriek was in de jaren vijftig en zestig een van de belangrijkste bedrijven in Harlingen. Door de introductie van nylon werd de populaire kokosmat steeds minder verkocht en Van der Schoot ging na beëindiging van de kokosmatproductie over op een kippenhandel. Na de sluiting van het bedrijf kwam het complex leeg te staan en verviel het tot een bouwval. Op 27 januari 2010 verleende de gemeente Harlingen een sloopvergunning voor dit markante gebouw, dat van belang is vanwege de oorspronkelijk militaire functie, maar ook omdat het een belangrijke rol heeft gespeeld in de naoorlogse industrialisatie van Harlingen. De Vereniging Oud Harlingen heeft geen protest aangetekend tegen de sloop, maar heeft wel een oproep doen uitgaan aan geïnteresseerde partijen om het pand te behouden en het een nieuwe zinvolle bestemming te geven. De vereniging realiseert zich evenwel dat het complex volkomen is uitgeleefd door jarenlange leegstand en dat renovatie een kostbare zaak zal zijn.

De actuele sloopdreiging van het Harlinger complex toont eens te meer aan dat bescherming van gebouwd militair erfgoed uit de Tweede Wereldoorlog nog lang niet gewaarborgd is.

World Canals Conference

Oranjekanaal bij Zuidbarge. Foto Marcel Overbeek

Van 19 tot en met 24 september 2011 zal de World Canals Conference worden gehouden in Groningen. Op de conferentie staan de thema's economie, ecologie, cultuurhistorie, infrastructuur en toerisme centraal (zie Heemschut februari 2011, pag 17). De World Canals Conference is een 23 jaar oud initiatief van British Waterways. In de ochtendsessies spreken internationale en nationale specialisten, de middagen zijn gevuld met werkbezoeken aan kanalen en watergebonden erfgoed in de drie noordelijke provincies. Zo komt in Friesland het Friese Merenproject aan de orde en ligt in Groningen de nadruk op de Veenkoloniale

Vaarwegen, de in 2009 geopende vaarroute Zuidlaardermeer-Oost-Groningen, het Van Starckenborghkanaal en het landschap. In Drenthe gaat de aandacht uit naar de historische vaarwegen en nieuwe verbindingen. Een uitgebreid post-conferenceprogramma richt zich op kanaalstructuren en watersystemen voor de beroepsvaart op de hoofdvaarwegen van Rijkswaterstaat, de historische kanalen en de waterschappen in Overijssel, Gelderland, Utrecht, Zuid- en Noord-Holland. Voor alle actuele ontwikkelingen, publicaties en acties rond de conferentie zie www.worldcanalsconference2011.nl

Berichten

Overijssel

Bebouwing aan de IJsselkade

Deventer. Havengebied volgens het plan van de SIED.

Deventer - Voor het gebied rondom de Wilhelminaverkeersbrug en de voormalige binnenhaven van Deventer zijn diverse herontwikkelingsplannen ingediend. Het plangebied wordt gevormd door de bebouwing aan de IJsselkade en het gebied rondom de in 1935 gedempte stadshaven. Deze haven werd gedempt voor de bouw van de IJsselverkeersbrug met op- en afritten. Sinds enige tijd worden plannen ontwikkeld om de haven voor een deel open te graven en zo de oude binnenstedelijke situatie te herstellen. Het open graven van de stadshaven wordt bepleit door de stichting Stadshaven Deventer. Een soortgelijk plan, maar dan

gericht op het gebied ten zuiden van de verkeersbrug wordt bepleit door de Stichting Industrieel Erfgoed Deventer (SIED). De SIED wil met haar visie, neergelegd in het plan Pothoofdperk, het gebied een open karakter geven met weinig bebouwing en veel groen. Dit in tegenstelling tot het plan van de Stichting Stadshaven, dat uitgaat van een hoge bebouwingsgraad langs de te reconstrueren binnenhaven. Beide partijen zijn in overleg om te bezien of de afzonderlijke uitgangspunten samen kunnen komen in een gemeenschappelijke visie. In de visie van de SIED is een planvariant met minder bebouwing belangrijk, ook om het nog aanwezige industrieel erfgoed in het gebied te kunnen behouden. Een belangrijke stap vooruit hierbij zou zijn het behoud van het oude bedrijfspand van de Fa. Ten Zijthoff, naast de oprit van de Wilhelminabrug. Dit bedrijfspand werd in 1900 gebouwd als molenmakersbedrijf, later werd het als machinefabriek van de firma's Heemhorst en Bloemendal in gebruik genomen. De laatste jaren was in het pand een automobielmuseum gevestigd. Naar aanleiding van een cultuurhistorisch en bouwhistorisch onderzoek is besloten het bedrijfspand voor te dragen voor de gemeentelijke monumentenlijst.

Links: gezicht op de gedempte haven vanaf de Wilhelminabrug.
Midden: molenmakerswerkplaats fa. Ten Zijthoff, aan de rand van de voormalige haven.
Rechts: pakhuizen aan de haven. Foto's Marcel Overbeek

Drenthe

De Kolonieën van de Maatschappij van Weldadigheid

De Kolonieën van de Maatschappij van Weldadigheid in Drenthe worden voorgedragen voor plaatsing op de voorlopige Nederlandse lijst voor het Unesco werelderfgoed. De Commissie Voorlopige Lijst Werelderfgoedlijst heeft hierover advies uitgebracht aan de staatssecretaris van het Ministerie van OCW. De gebouwen van de maatschappij bevinden zich in de kernen Frederiksoord, Wilhelmina-oord en Veenhuizen. De koloniën werden in 1818 gesticht als bedelaarskolonie door

generaal Johannes van den Bosch. De kolonieën bestonden uit landbouwkolonies, waar tienduizenden arme stadsgezinnen uit het westen van Nederland een nieuw bestaan vonden. Dit is duidelijk terug te vinden in de gaafheid van de huidige ruimtelijke structuur en de functies en gebouwen die het gebied nu nog kent, met kleine woonhuisjes en werkgebouwen waar de inwoners te werk werden gesteld. In Wilhelmina-oord staat nog een bedrijfsgebouw van de Maatschappij. In Veenhuizen kwamen de bezit-

tingen van de maatschappij later in handen van Justitie, die er een drietal strafinrichtingen stichtte. De strafinrichting vormt een uniek voorbeeld van een geplande nederzetting met tal van dienstgebouwen en woonhuizen. Het oudste koloniegebouw is ingericht als gevangensmuseum. Cultuurgedeputeerde Rein Munniksma van de provincie Drenthe hoopt dat in 2018, wanneer de kolonieën 200 jaar bestaan, deze op de Unesco-lijst staan.

Leiden. Van der Klauwtoren. Foto Marcel Overbeek

Van der Klauwtoren bedreigd

Leiden - Aan de Kaiserstraat 63 in Leiden staat de Van der Klauwtoren, ooit een faculteitsgebouw van de Leidse Universiteit. De Stichting Industrieel Erfgoed Leiden zet zich in voor het behoud van dit markante gebouw uit de periode van de wederopbouw. Het is in 1956 ontworpen door architect ir. G. Friedhoff en is opgetrokken in een betonskelet, met een karakteristieke bekleding van de buitengevels in rode baksteen. De verticale muurdammen geven het gebouw een rijzige uitstraling. Het 40 meter hoge gebouw, de huisvesting voor het Biologie-instituut, is sinds juli 2009 niet meer in gebruik en staat nu op de nominatie te worden gesloopt. De Van der Klauwtoren is genoemd naar de vroegere hoogleraar

in de algemene Zoölogie. Volgens STIEL is de Van der Klauwtoren een belangrijk monument uit de naoorlogse periode, en bovendien een gebouw dat een belangrijke plaats inneemt in de geschiedenis van de Rijksuniversiteit Leiden. Daarnaast neemt het gebouw een belangrijke plaats in in het oeuvre van architect Friedhoff. Het interieur verkeert nog in goede staat en het pand leent zich uitstekend voor hergebruik in de vorm van appartementen, kantoren of ateliers. Volgens een onderzoek van STIEL aan de hand van de zogeheten erfgoedmeetlat verdient het gebouw de vereiste waardering van 3,5, voldoende voor toekenning van de monumentenstatus.

De kraanbrug bij Fort Asperen.

De kraanbrug bij Fort Naarden. Foto vaarwaterplan.nl en verlaanenbouwstra.nl

De kraanbrug aan de Diefdijk

Leerdam - De kraanbrug is een van de meest bijzondere typen brug van ons land. Van dit type, dat vaak werd toegepast bij de toegang tot vestingwerken, zijn nog twee exemplaren overgebleven. De kraanbrug bij het fort Naarden is in 2007 al gerestaureerd. In december 2010 is het herstel begonnen van de kraanbrug van het fort Asperen aan de Diefdijk, op de grens van Zuid-Holland en Gelderland. De kraanbrug aan de Diefdijk werd in 1880 gebouwd als onderdeel van de railverbinding

Leerdam-Geldermalsen, ofwel de oude Betuwe-lijn. De brug, die tegelijk als verdedigingswerk dienst deed voor het fort Asperen, bestaat uit een smeedijzeren constructie van vier driehoekvormige staanders, die met elkaar zijn verbonden en zijn bevestigd aan het bakstenen landhoofd van de fortgracht. De brug heeft als bijzonderheid dat deze bij het opendraaien zijwaarts wegzwenkt. Het fort Asperen maakte deel uit van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Bij het herstel zal vooral het in slechte staat verkerende

ijzerwerk van de brug worden aangepakt. Hiervoor wordt dit onderdeel gedemonteerd en vervoerd naar een scheepswerf, waar de restauratie zal plaatsvinden. Mogelijk zal de kraanbrug ook weer draaibaar worden gemaakt. De restauratie van deze unieke brug wordt financieel mogelijk gemaakt door bijdragen van Staatsbosbeheer (eigenaar van de brug) en de Dienst Landelijk Gebied.

Berichten

Uift. DRU-complex. Foto BNI

Nijmegen. Fabriekspand van NUMA.
Foto Marcel Overbeek

Gelderland

Nederlands IJzermuseum

Uift - Het terrein van het DRU-complex in Uift blijft de komende jaren volop dynamiek vertonen. Tot nu toe vonden onder andere theater, muziek, bibliotheek, oudheidkundige vereniging en Grand Café er hun plaats. Er wordt verder gerestaureerd door BOEi, de eigenaar van de fabrieksgebouwen van de ijzergieterij en haardenfabriek. En de woningen in de voormalige badkuipenfabriek zijn bijna gereed. Het Nederlands IJzermuseum zal worden gevestigd in het pand dat vroeger werd gebruikt als 'Aframerij'. Het bestuur van de Stichting Nederlands IJzermuseum is in overleg met de gemeente Oude IJsselstreek en BOEi over de inrichting van het pand, zodat bij de restauratie rekening kan worden gehouden met de wensen van het museum en de eisen die de collecties stellen. Een spannende fase, omdat de huisvesting nu wel heel concreet wordt. Onderdeel van

de start van het IJzermuseum is, dat het zich al voor de opening manifesteert in een eerste tentoonstelling. In de tentoonstelling 'de macht van ijzer' staat het gebruik van ijzer door de eeuwen heen centraal. Wie over ijzer beschikte had macht in vroeger tijden. Dat kon zich uiten in wapens, maar ook in landbouwwerktuigen en in verwarming van woningen. Voorlopig zijn de volgende deelthema's geselecteerd: het geheim van de smid, de eerste agrarische revolutie, de industriële revolutie, (bijna) alles is van ijzer. Het museum heeft de ambitie om met deze eerste tentoonstelling een visitekaartje af te geven. De tentoonstelling zal misschien niet al in de Aframerij plaats vinden, omdat deze in de periode van de tentoonstelling wordt gerestaureerd, maar elders in het DRU-complex. Het streven is de tentoonstelling nog dit voorjaar te openen.

Stieneo op zoek naar een geschikte huisvesting

Nijmegen - In november 2010 is in Nijmegen de Stichting Stieneo opgericht, de 'Stichting Industrieel Erfgoed Nijmegen en Omgeving'. Hoewel Nijmegen nooit het imago van een echte industriestad heeft gehad, is de stad wel degelijk rijk aan industrieel erfgoed uit met name de 19de en 20ste eeuw, zowel in materieel opzicht (gebouwen, structuren, objecten) als in immaterieel opzicht (verhalen, herinneringen). De belangstelling voor dat erfgoed is groot, zo bleek tijdens een symposium van de historische vereniging Numaga in oktober 2009.

Vanuit het Cultuurhistorisch Platform Rijk van Nijmegen is vervolgens een breed samengestelde werkgroep gevormd die aandacht wil besteden aan de geschiedenis van de Nijmeegse industrie. Daaruit is Stieneo ontstaan. Na de oprichting van de nieuwe stichting werden al snel diverse materialen en objecten

aan de stichting aangeboden, die een raakvlak hebben met de Nijmeegse industrie. Om deze materialen onderdak te brengen, is de Stieneo op zoek naar een geschikte huisvesting, het liefst in een oud pand om machines, boeken en andere historische materialen op te slaan. Voorwaarde is dat het pand verwarmd moet zijn, afsluitbaar en gemakkelijk te bereiken. De doelstelling van Stieneo is op termijn tentoonstellingen te houden, daarom gaat de voorkeur uit naar een historisch monument, een oud leegstaand fabriekspand of een kerkgebouw.

Heeft u een pand in de aanbieding?

Neem dan contact op met het bestuur,
Tel 024-3733825 of 06-19009274,
t.a.v de bestuursleden Cees Alewijnse,
Bert Bloo, Jos Hekking.
Mail voor informatie met info@stieneo.nl.

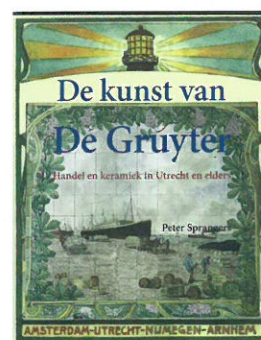
Appeltern. Onderhoudswerk aan De Tuut. Foto's Jan Reijnen

Het stoomgemaal De Tuut

Appeltern – Het stoomgemaal De Tuut in Appeltern, in het land van Maas en Waal, is een van de laatste overgebleven authentieke stoomgemalen van ons land (zie ook deze editie van Heemschut, pagina 31). In het Gelderse rivierengebied is 'De Tuut' het laatste overgebleven gemaal van de ooit 34 gemalen die hier actief waren. Het gemaal, nu grotendeels hersteld en met een nieuwe bestemming als museumgemaal, is bijzonder vanwege de unieke complete inventaris met de stoommachines en stoomketels.

Het gemaal bezit onder meer een ketelbatterij met drie ingemetselde ketels en ovenverhitters met rookgaskanalen voor extra warmteopname. Een dergelijk systeem kan men in ons land alleen nog aantreffen bij dit gemaal. Monumentenstichting Baet en Borgh, sinds 1984 eigenaar en beheerder van 'De Tuut', heeft de afgelopen jaren een uitgebreid materiaalonderzoek laten uitvoeren naar de staat van deze negentig jaar oude ketels, die in 1967 zijn stilgelegd. Ketel 1 doet in combinatie met de beide stoommachines alweer tien jaar regelmatig dienst.

De resultaten van het onderzoek naar ketel 2 en ketel 3 waren positief en de keuring door het Stoomwezen is gunstig verlopen. De restauratie van deze beide ketels zal in fasen worden uitgevoerd, afhankelijk van de beschikbare financiële middelen. De restauratieklus zal door vrijwilligers worden uitgevoerd, waarna de ketelbatterij weer volledig in bedrijf zal zijn.

Peter Sprangers *De kunst van De Gruyter; handel en keramiek in Utrecht en elders*. Utrecht, Begijnkade 18 Uitgevers, 2010. 127 blz., ill. ISBN 978.90.78019.30.5. Prijs: € 19,95.

De kruidenierswinkels van De Gruyter zijn al geruime tijd uit het Nederlandse straatbeeld verdwenen. Toch herinneren vele Nederlanders zich nog de koffiegeur en het fraaie interieur van de winkels, de 10 % korting en 'Het Snoepje van de Week'. Vanaf 1896 bouwde Jacques de Gruyter uit Den Bosch het gruttersbedrijf uit tot een landelijke onderneming. In Den Bosch was het hoofdkantoor gevestigd, evenals de koffie- en theefabriek.

De formules van verkoop van eigen kwaliteitsproducten in eigen winkels was jarenlang zeer succesvol en leidde tot een kruideniersimperium van meer dan 550 winkels en 7.500 werknemers. In het net verschenen boek 'De kunst van De Gruyter, handel en keramiek in Utrecht en elders' wordt de geschiedenis van het De Gruyter-concern beknopt beschreven, aan de hand van de architectuur van de belangrijkste winkelfilialen, met speciale aandacht voor de zeer fraaie Art Nouveau-tegeltableaus die tot 1930 onlosmakelijk verbonden waren met het winkelinterieur van de De Gruyterfilialen. Huisarchitect W.G. Welsing ontwierp voor De Gruyter vele filialen. Enkele van deze winkelpuien zijn nog in oorspron-

kelijke staat bewaard gebleven, waaronder winkels in Utrecht, Groningen en Den Haag. Het boek beschrijft de rijkdom van de tegeltableaus in de winkels met exotische en sprookjesachtige tafereelen, die refereerden aan de Aziatische landen waar de koffie en thee vandaan kwamen. Bij de beschrijving van de winkelpuien ligt het accent op de stad Utrecht. Verder besteedt het boek aandacht aan de originele wijze waarop het bedrijf de dagelijkse boodschappen vroeger onder de aandacht van de consument bracht. Het boek is rijk geïllustreerd met historische zwart-witfoto's en kleurenopnamen van overgebleven tegeltableaus.

Literatuur

Literatuur

Eisse Kalk *Nieuw leven voor meer gebouwen; hergebruik kan sneller en beter.* Amsterdam, Agora Europa, 2010. 200 blz., ill., register. ISBN 978.90.811002.4.3. Prijs: € 15.

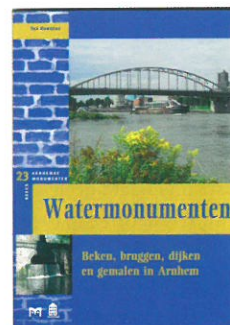
'Nieuw Leven voor meer gebouwen' is de nieuwste publicatie op het gebied van herbestemming van gebouwen. Het boek, dat geheel is gewijd aan voorbeelden van herbestemming in Amsterdam, werd in november 2010 gepubliceerd door de Stichting Agora Europa en het Atelier van Bouwmeesters in Amsterdam. Het boek geeft een actueel overzicht van de historische ontwikkeling en de huidige stand van zaken rond leegstand en hergebruik in de hoofdstad voor zes categorieën van gebouwen: kerken, industrieel erfgoed, pakhuizen en kazernes, ziekenhuizen en badhuizen, kantoren, onderwijsgebouwen en maatschappelijk vastgoed. In zeven hoofdstukken worden de voornaamste knelpunten voor hergebruik

belicht en oplossingen aangedragen voor een snellere en betere aanpak van hergebruik.

In een aparte bijlage worden de resultaten samengevat van de twee campagnes 'Nieuw Leven voor Oude Gebouwen' die in 2007 en 2009 zijn georganiseerd en waaraan meer dan 7.500 Amsterdammers hebben deelgenomen. Het boek laat zien hoe hergebruik van gebouwen en gebieden leidt tot maatschappelijke meerwaarde. Die kan het beste worden gerealiseerd door samenwerking tussen een actieve overheid, bewoners- en maatschappelijke organisaties en marktpartijen. Een groot aantal betrokkenen en ervaringsdeskundigen op het gebied van herbestemming in Amsterdam (en daarbuiten) zijn voor dit boek geïnterviewd, waaronder initiatiefnemers, marktpartijen, bestuurders, projectleiders, actieve bewoners en gebruikers. De auteur, Eisse Kalk is directeur van de Stichting Agora Europa, oud-directeur

van het Instituut voor Publiek en Politiek en voormalig hoofd van het Bureau Bestuurscontacten in Amsterdam.

'Nieuw leven voor meer gebouwen' biedt een bijzonder compleet overzicht van historische en actuele herbestemmingsprojecten in Amsterdam, en is van groot belang voor iedereen die betrokken is bij het thema. De publicatie geeft daarnaast niet alleen een visie op herbestemming vanuit de traditionele categorie professionals, maar ook vanuit de inbreng van stadsbewoners die bij vele projecten direct betrokken zijn geweest. Dit geeft het boek een bijzondere invalshoek en meerwaarde. Het boek sluit af met een register van gebouwen en adressen. Wat betreft het industrieel erfgoed wordt onder meer aandacht besteed aan de Westergasfabriek, de Oostergasfabriek, pakhuizen en havengebouwen, en de drukkerij Tetterode.

Ton Burgers *Watermonumenten; beken, bruggen, dijken en gemalen in Arnhem.* Utrecht, Matrijs, 2010. (Reeks Arnhemse Monumenten, dl. 23) . 80 blz., ill., lit.opg. ISBN 978.90.5345.422.0. Prijs: € 9,95.

Arnhem heeft een aantal beeldbepalende beken en sinds de grote uitbreidingen in Arnhem-Zuid snijdt de Nederrijn de stad middendoor. In deze publicatie wordt aandacht besteed aan de relatie van de stad met het water en aan de watermonumenten in het bijzonder. Aan Arnhems beken stonden watermolens die energie leverden voor het produceren van gebruiksgoederen zoals papier, bier en kruit. Later kwamen er wasserijen en bleekvelden. Beken waren ook de romantische spil in het ontstaan van landgoederen, waarbij molens plaatsmaakten voor watervallen, fontein en vijvers. In de negentiende eeuw verdwenen

de beken en grachten uit het stadsbeeld wegens toenemende vervuiling. Arnhem streefde al vroeg naar een vaste Rijnbrug, als opvolger van de eeuwenoude schipbrug, maar kreeg zijn eerste verkeersbrug pas in 1935. De geschiedenis van deze brug was dramatisch tengevolge van de gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog (Slag om Arnhem), maar in 1950 werd de huidige versie van de brug heropend. Dat was het begin van de sprong naar Zuid, samen met de achter een nieuwe dijk gebouwde wijk Malburgen. Na 1950, in de Koude Oorlog werd bij Arnhem een militair stuwwerk met caisson aangelegd bij de rivier. In crisistijd kon hiermee de rivier worden afgesloten, waardoor een groot gebied onder water zou komen te staan, de 'Ijssellinie'. De restanten van deze linie worden in het boek beschreven, evenals voorbeelden van sluizen, waterpartijen, bruggen, pompgebouwen en gemalen.

Colofon Industria in Heemschut

Industria is de nieuwsbrief van de Stichting Federatie Industrieel Erfgoed Nederland (FIEN). FIEN zet zich sinds 1984 in voor het behoud van industrieel erfgoed in Nederland. Bij FIEN zijn 65 lokale en regionale stichtingen en verenigingen aangesloten.

Website
www.industrieel-erfgoed.nl

Redactieadres Industria
Redactie Industria
p/a Marcel Overbeek
Noteboomstraat 61
8021 WR Zwolle

Mailadres
industria@industrieel-erfgoed.nl